

ВІДГУК
офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Вітвіцького Сергія Сергійовича на дисертацію
Баштової Ольги Григорівни на тему «Адміністративно-правові засади
здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом
цивільної вогнепальної зброї», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дослідження. Однією з важливих складових діяльності Національної поліції України є здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї, що спрямований на попередження та припинення порушень установлених правил поведінки з цією зброєю, щодо якої діє спеціальний правовий режим. Від якісного здійснення такого контролю значною мірою залежить рівень захищеності громадян і стан публічної безпеки та порядку загалом. Однак на сьогодні реалізація поліцією цієї функції супроводжується низкою проблем, що спричинені, зокрема, недосконалістю адміністративно-правового забезпечення зазначеної діяльності.

Правову основу діяльності поліції щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї представлено нормами Закону України «Про Національну поліцію», Положення про дозвільну систему, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 р. № 576, Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 р. № 622 та деяких інших підзаконних нормативно-правових актів. При цьому чинні нормативно-правові акти, що регламентують відносини у зазначеній сфері, містять низку неточностей, прогалин та інших недоліків, що негативно впливає на правозастосовну практику.

Окремі питання, що стосуються правового забезпечення діяльності органів Національної поліції із здійснення контролю за обігом вогнепальної зброї, раніше розглядалися у наукових працях вчених-адміністративістів. Разом з тим наразі є низка проблемних аспектів, які залишилися поза увагою представників юридичної науки та потребують теоретико-прикладного опрацювання.

Наведене вище вказує на актуальність теми дисертаційного дослідження, виконаного О.Г. Баштовою.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14), уточнено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 25 лютого 2025 року (протокол № 5).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна та академічна доброчесність. В дисертаційному дослідженні Баштова О.Г. ґрунтовно здійснила дослідження адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Дисертанткою: визначено поняття та окреслено особливості обігу цивільної вогнепальної зброї як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмета контрольної діяльності органів Національної поліції; сформульовано положення щодо поняття та змісту контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї, а також місця цієї функції в адміністративній діяльності поліції; охарактеризовано об'єкти й напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; розкрито правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; проаналізовано та доопрацьовано питання щодо форм, методів, адміністративного порядку здійснення такого контролю, а також юридичних гарантій законності його здійснення; запропоновано напрями вдосконалення

адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції; окреслено критерії ефективності здійснення контролю у вищевказаній сфері.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, забезпечено методологією наукового пізнання, ґрунтовним аналізом положень, що знайшли відображення у роботах зарубіжних та вітчизняних вчених. Результати теоретичного та прикладного характерів чітко сформульовані у висновках до розділів. Висновки до розділів та загальні висновки по роботі логічно становлять одне ціле і впливають із змісту дисертації.

У ході роботи над дисертаційним дослідженням автором використовувався розгалужений методичний інструментарій. У методологічному підході до розв'язання поставлених завдань було використано як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи, що дало змогу узагальнити та проаналізувати відповідні теоретичні позиції, належним чином охарактеризувати норми та положення законодавства України щодо теми дослідження, відповідну практику застосування наявних норм. Зокрема, використання логіко-семантичного підходу дало змогу визначити ключові терміни й поняття стосовно досліджуваної теми, такі як «обіг цивільної вогнепальної зброї», «цивільна вогнепальна зброя», «адміністративно-правове регулювання», «контроль» та «діяльність Національної поліції України у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї», а також «адміністративна процедура», «методи та форми контролю», і ін. (підрозділи 1.1–1.3, 2.1, 3.1, 3.2). Застосування історичного методу крізь призму дослідження норм права дозволило встановити генезис та історіографію становлення нормативно-правового забезпечення у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що своєю чергою безпосередньо вплинуло на формування перспективних пропозицій щодо напрямів удосконалення відповідного механізму (підрозділи 1.1, 2.1–2.3, 3.1). Системний метод використано під час визначення структури механізму адміністративно-

правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї та ролі й місця контролю Національної поліції України в цьому процесі (підрозділи 1.2–1.4, 2.2–2.4, 3.2). За допомогою спеціально-юридичного та статистичного методів з'ясовано види й форми методів здійснення контролю Національної поліції України за обігом цивільної вогнепальної зброї (підрозділи 2.2, 2.3). Методи класифікації та групування застосовано для дослідження повноважень, гарантій і підстав здійснення контролю Національною поліцією України за обігом цивільної вогнепальної зброї (підрозділи 1.4, 2.1, 2.4).

Робота відрізняється науково-прикладним змістом, характером постановки наукових проблем, опрацюванням відповідного наукового апарату. При висвітленні проблематики дослідження авторка апелює до ідей та теорій, напрацьованих у вітчизняній та у зарубіжній науці. Дисертація О.Г. Баштової відповідає сучасним тенденціям у методології юридичних наук.

Найбільш суттєвими для дисертаційного дослідження стали такі обґрунтовані положення.

Доведено, що адміністративно-правове регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні має свою конкретну типову структурну характеристику, що складається зі стандартних елементів, чільне місце серед яких посідає об'єкт. Обігом цивільної вогнепальної зброї як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмета контрольної діяльності органів Національної поліції запропоновано вважати сукупність публічно-правових відносин, які урегульовані нормами адміністративного права, спрямовані на запобігання та виявлення фактів порушення встановлених правил обігу цивільної вогнепальної зброї шляхом застосування просвітницької, виховної, технічної та правообмежувальної діяльності в межах функціоналу, закріпленого за останніми, що включає автоматизацію процесів обліку зброї, моніторинг її виготовлення, зберігання, використання, проведення ідентифікації останньої тощо. Виявлено особливості інституту обігу цивільної вогнепальної зброї як предмета контрольної діяльності

органів Національної поліції.

Зазначено, що обіг цивільної вогнепальної зброї як предмет контрольної діяльності органів Національної поліції за змістовим наповненням має конкретні об'єкти матеріального світу, що співвідноситься з обігом вогнепальної зброї як об'єктом адміністративно-правового регулювання, як ціле та частина. Конкретизовано, що в контексті адміністративно-правового регулювання обіг цивільної вогнепальної зброї є об'єктом здійснення заходів із впорядкування суспільних відносин, а з точки зору реалізації контрольної функції відповідними уповноваженими органами державної влади обіг цивільної вогнепальної зброї розглядається крізь призму його предметного насичення – конкретних речей матеріального світу.

Констатовано визначне місце контрольної функції органів Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї в її адміністративній діяльності. Обумовлено, що адміністративна діяльність Національної поліції полягає в необхідності високоякісного виконання поліцією відповідних функцій, що безпосередньо спрямовані на забезпечення прав і свобод людини та громадянина адміністративно-правовими методами та способами, що включає в себе передусім переконання та примус. При цьому зміст і сутність контрольної функції Національної поліції за обігом цивільної вогнепальної зброї цілком покладається на окремо уповноважені підрозділи, до компетенції яких належить здійснення відповідного контролю та нагляду за зазначеними суспільними процесами. Особливість цього інституту полягає в тому, що чітко визначене коло осіб зобов'язане повною мірою виконувати покладені на них посадові обов'язки та реалізовувати права в межах необхідного забезпечення дотримання всіх визначених законодавством України принципів і засад у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що передбачає не лише володіння нею, а й процеси виготовлення, продажу, ремонтування та обслуговування.

Наголошено, що до напрямів контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї належить конкретизований

спектр суспільно-політичних відносин, що чітко врегульовується нормами законодавства України. Виокремлено такі напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї: 1) запобігання (не лише злочинності, а й неправомірного поводження з вогнепальною зброєю для цивільного населення), виявлення конкретних фактів і свідчень, що чітко вказують на нелегальність обігу цивільної вогнепальної зброї та припинення відповідної діяльності; 2) забезпечення міжнародної співпраці щодо протидії транскордонній злочинності у сфері обігу вогнепальної зброї; 3) участь у просвітницькій діяльності щодо формування державної політики стосовно обігу цивільної вогнепальної зброї; 4) здійснення дозвільно-ліцензійної форми контролю за процесами виготовлення, продажу, ремонтування, обслуговування, перевезення, зберігання тощо.

Встановлено, що правові засади здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції чітко сформульовано в законодавстві України, проте на сьогодні є недостатньо унормованими. Наголошено, що інститут обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні лише зароджується й в чинному законодавчому полі відсутнє чітке нормативно-правове регулювання. При цьому конституційні принципи та вимоги Конституції України чітко формулюють позицію про те, що питання обігу цивільної вогнепальної зброї потребують законодавчого регулювання на рівні окремого нормативно-правового акта, який передбачатиме внесення відповідних змін до інших нормативно-правових актів. Особливої уваги потребуватиме чинне нормативно-правове забезпечення Міністерства внутрішніх справ України, що затверджується Кабінетом Міністрів України, у частині забезпечення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Аргументовано, що формами контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції є конкретні заходи, які вживаються спеціально уповноваженими посадовими особами для забезпечення правового режиму обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та убезпечення від порушення прав і свободи людини та громадянина. У

процесі аналізу необхідно виокремити такі види контролю, як первинний і поточний, що прямо пропорційно корелюються з відповідними формами, такими як перевірка умов зберігання цивільного вогнепальної зброї та оцінка відповідності зброї і боєприпасів.

За результатами аналізу методів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції констатовано, що зазначені структурні утворення є конкретними діями, які прямо визначаються законодавством України та безпосередньо впливають на обіг цивільної вогнепальної зброї в Україні. До основних видів методів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції запропоновано віднести спеціальні поліцейські заходи, що прямо передбачаються відповідним законодавством України у сфері поліцейської діяльності, а також провадження в справах про адміністративні правопорушення, що врегульовано Кодексом України про адміністративні правопорушення та здійснюється в разі вчинення відповідних діянь суб'єктами із сфери обігу цивільної вогнепальної зброї.

На підставі аналізу адміністративного порядку здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції України сформульовано висновок про те, що відповідний структурний елемент інституту обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні не лише забезпечує практичне втілення регламентованих законодавством України повноважень Національної поліції у відповідній сфері, а й додатково забезпечує права і свободи людини та громадянина. Адміністративні процедури передусім є тією формою прийняття рішення уповноваженою службовою особою Національної поліції у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, що спрямовує свої зусилля на розв'язання проблеми тут і зараз, на відміну від провадження в справах про адміністративні правопорушення чи інших формах притягнення до юридичної відповідальності винних осіб.

Серед видів адміністративних процедур здійснення контрольно-наглядової діяльності Національної поліції у сфері обігу цивільної

вогнепальної зброї запропоновано виокремлювати: 1) дозвільні; 2) процедури здійснення моніторингу та роботи з реєстрами зброї; 3) перевірка власників цивільної вогнепальної зброї щодо дотримання правил зберігання, поводження з нею; 4) перевірка процесів виготовлення, продажу, ремонтування, обслуговування, перевезення, зберігання; 5) процедури нормотворення державної політики у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; 6) процедури здійснення міжнародного співробітництва в зазначеній сфері.

На підставі характеристики юридичних гарантій законності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в діяльності Національної поліції України аргументовано, що, попри їх розпорошеність у різних нормативно-правових актах, зазначені правові конструкції дозволяють утілювати в життя запропоновані в нормах законодавства України тези, а отже, впливати на безпосереднє підвищення рівня забезпечення прав і свобод людини та громадянина, ефективність здійснення Національною поліцією України своїх повноважень. До основних напрямів удосконалення адміністративно-правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні органами Національної поліції України віднесено: необхідність взаємоінтеграції відповідного національного та європейського законодавства України; укладання комплексних стратегій і планів дій на державному рівні щодо протидії злочинності у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї; здійснення заходів з правової освіченості населення, що бажає отримати право на володіння вогнепальною зброєю, а також системне здійснення моніторингових заходів у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї та забезпечення заходів з поточного й ситуативного контролю.

Зауважено, що з-поміж критеріїв ефективності здійснення контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції надзвичайно складним є співвідношення кількісних і якісних показників такої діяльності. Основним критерієм ефективності здійснення заходів з контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні є недопущення

виникнення нових загроз національній і державній безпеці України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. Не менш важливим фактором є плинність і динаміка вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень в Україні, а також функціонування тіньового бізнесу та будь-якого виду підприємництва, що пов'язаний з обігом цивільної вогнепальної зброї. Ефективна протидія Національною поліцією зазначеним факторам та чинникам прямо пропорційно корелюється з ефективністю її діяльності у сфері контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї в Україні, що своєю чергою виявляється в конкретних кількісних показниках.

Таким чином, зміст розділів та одержані результати у повному обсязі відповідають меті та завданням, що сформульовано у дисертаційному дослідженні О.Г. Баштовою.

У тексті дисертаційної роботи є посилання на відповідні джерела інформації. Порухення академічної доброчесності не виявлено.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в 5 наукових статтях, опублікованих у виданнях категорії «Б», а також у 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Це дало змогу широко ознайомити наукову громадськість з результатами проведеного дослідження.

Усі наукові результати, які викладено у дисертаційній роботі, отримано автором самостійно.

Водночас, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Баштової О.Г., слід зазначити, що дисертаційна робота містить низку дискусійних положень, зокрема:

1. У висновках до дисертації авторка стверджує, що до основних видів методів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї органами Національної поліції необхідно віднести спеціальні поліцейські заходи, що прямо передбачаються відповідним законодавством України у сфері поліцейської діяльності, а також провадження в справах про адміністративні правопорушення, що врегульовано Кодексом України про адміністративні

правопорушення та здійснюється в разі вчинення відповідних діянь суб'єктами із сфери обігу цивільної вогнепальної зброї. У зв'язку з наведеним вбачається, що посиленню цієї позиції сприяло б напрацювання дисертанткою типової схеми застосування методів контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї Національною поліцією України з урахуванням виду зброї, категорій громадян, які нею володіють, а також інших суттєвих факторів, що впливають на використання того чи іншого методу контролю.

2. Характеризуючи наукову новизну результатів дисертаційного дослідження, авторка зазначає, що в дисертації дістали подальший розвиток «підходи до нормативно-правового забезпечення у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї на підставі думок і позицій учених, що були напрацьовані не один десяток років, оскільки тематика щодо введення в обіг вогнепальної зброї для цивільного населення не є новою для вітчизняного законодавства й науки юриспруденції». Таке формулювання результату проведеного дослідження потребує уточнення. Зокрема, авторці варто було б конкретизувати, у чому саме полягає розвиток зазначених підходів, а також чітко викласти власні пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення відносин у цій сфері.

3. У висновках до дисертаційного дослідження авторка зазначає, що нею «Виокремлено такі напрями контролю з боку органів Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї: 1) запобігання (не лише злочинності, а й неправомірного поводження з вогнепальною зброєю для цивільного населення), виявлення конкретних фактів і свідчень, що чітко вказують на нелегальність обігу цивільної вогнепальної зброї та припинення відповідної діяльності; 2) забезпечення міжнародної співпраці щодо протидії транскордонній злочинності у сфері обігу вогнепальної зброї; 3) участь у просвітницькій діяльності щодо формування державної політики стосовно обігу цивільної вогнепальної зброї; 4) здійснення дозвільно-ліцензійної форми контролю за процесами виготовлення, продажу, ремонтування, обслуговування, перевезення, зберігання тощо». Проте, відповідні положення

не одержали відображення у рубриці «Наукова новизна одержаних результатів», хоч в основному тексті роботи автор детально зупиняється на їх обґрунтуванні.

Наведені вище зауваження не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційної роботи Баштової О.Г. і не знижують її методичної та науково-практичної значущості.

Дисертація Баштової О.Г. виконана на високому рівні та становить внесок у розвиток науки адміністративного права. У дисертаційній роботі представлено комплексне дослідження адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Здобутки дисертаційного дослідження Баштової О.Г. мають теоретичну та практичну значущість, та можуть бути використані в якості методологічної бази для поглиблення наукових учень щодо адміністративно-правових засад здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Дисертаційне дослідження Баштової О.Г. є самостійним завершеним науковим дослідженням. Положення та висновки роботи автор отримав особисто, вони є обґрунтованими, містять наукову новизну. При здійсненні дослідження автором було досягнуто поставленої мети та виконано поставлені завдання. Вивчення матеріалів дисертації свідчить про її пошуковий характер, творчий підхід автора до вирішення поставлених завдань.

Результати дослідження дисертанта відрізняються змістовністю теоретичного матеріалу, обґрунтованістю і достовірністю. У опублікованих працях автора достатньою мірою відображені основні положення дисертаційної роботи. Наукові положення, висновки та рекомендації отримали апробацію на науково-практичних конференціях. Структура, обсяг та оформлення роботи відповідають встановленим вимогам.

Загальний висновок. Дисертація на тему «Адміністративно-правові засади здійснення органами Національної поліції України контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 (Право), є завершеним оригінальним дослідженням, що в повній мірі відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (зі змінами та доповненнями), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами та доповненнями) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а автор дисертації – Баштова Ольга Григорівна заслуговує на присвоєння ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» за результатами публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Офіційний опонент:

ректор

**Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України**

Сергій Вітвіцький
Сергій ВІТВІЦЬКИЙ